
Segal, Robert A. (2017). *Stručný úvod do teorie mýtu*

Praha: ExOriente, 159 s.

ISBN: 978-80-905211-3-1

Petra Tlčimuková, FF UHK, Katedra sociologie
e-mail: petra.tlchimukova@uhk.cz

Kniha *Stručný úvod do teorie mýtu* byla přeložena z druhé edice původního prodlouženého vydání *Myth: A very Short Introduction*, která vyšla roku 2015 v Oxford University Press. Autorem je profesor Robert A. Segal, který je jedním z nejuznávanějších odborníků-religionistů v oblasti teorie mýtu a v současnosti také vedoucím Katedry religionistiky na Univerzitě v Aberdeenu.

Kniha se mi poprvé dostala do rukou při mé stáži na Univerzitě v Aberdeenu, kde mi ji profesor Segal věnoval a kde jsem navštěvovala jím vedené přednášky zaměřené na teorie mýtu. České vydání nakladatelství ExOriente dostalo oproti původnímu anglickému, které je součástí série *Very Short Introductions* vycházející pod Oxford University Press, atraktivní přebal. Ten v sobě ukrývá 159 stran včetně obrázků, odkazů na literaturu, edičních poznámek a rejstříku.

Segalův text pojednávající o teoriích mýtu je rozdělen do úvodu, osmi kapitol a závěru, ve kterém na rozdíl od původního vydání z roku 2006 přibyla podkapitola „Mýtus o Gaie“. Již v úvodu Segal předznamenává, že se nejedná o úvod do mýtu, ale úvod „do různých přístupů k mýtu či teoriím mýtu a týká se pouze teorií moderních“ (Segal, 2017: 11). Jeho cílem je seznámit čtenáře z řad studentů religionistiky a odborné veřejnosti se způsoby, jakými významní teoretici mýtu od konce devatenáctého století napříč akademickými disciplínami přistupovali k problematice mýtu. Mýtus o Adónidovi, jeden ze slavných starořeckých mýtů, který se stal předlohou mnoha uměleckých děl, slouží Segalovi napříč knihou jako vzorový mýtus, na němž ověřuje platnost, ukazuje slabé a silné stránky jednotlivých přístupů.

V první kapitole „Mýtus a věda“ Segal rozlišuje mezi pojetím mýtu jako pravdivé vědy, moderní vědy a primitivní vědy. V prvním případě se jedná o spor mezi pojetím mýtu jakožto vědeckým či náboženským vysvětlením světa. Tendence pojmát mýtus jako moderní vědu vypovídají o snahách usmířit oba žánry a jejich nároky na pravdivost. Pojetí mýtu jakožto primitivní podoby vědeckého myšlení a vysvětlení světa je mezi badateli dle Segala nejběžnější. Mýtus je v těchto teoriích součástí náboženského světa a současně je stavěn do opozice k jeho sekularizované moderní podobě. Segal představuje diskuzi o těchto rozličných přístupech k mýtu v dílech E. B. Tylora, J. G. Frazera, Luciena Lévy-Bruhla, Bronislawa Malinowskiho, Claude Lévi-Strausse, Robina W. G. Hortona a také Karla Poppera.

Ve druhé kapitole „Mýtus a filosofie“ se věnuje přístupům k mýtu v dílech filosofů Paula Radina, Ernsta Cassirera, Henriho Frankforta, Rudolfa Bultmanna a Hanse

Jonase a v poslední řadě také Alberta Camuse. Zatímco první trojice autorů do značné míry reaguje na příspěvek Lévy-Bruhla, Bultmann a Jonas, stejně tak jako francouzský filosof Camus, přistupují k mýtu z pozice existencialismu.

První kapitolou, kterou nalistují studenti religionistiky, bude pravděpodobně „Mýtus a náboženství“. V té se Segal rozhodl věnovat Rudolfovi Bultmannovi, Hansu Jonasovi a nejméně prostoru dal výkladu o pojetí mýtu v díle Mircea Eliadeho. V úvodu kapitoly píše: „Přistupujeme-li k mýtu z hlediska religionistiky, znamená to pochopitelně, že mýtus řadíme pod náboženství, čímž je však vystavujeme námitkám, které proti náboženství vznášá věda. Religionistické teorie dvacátého století usilovaly o smíření mýtu a vědy prostřednictvím smíření vědy s náboženstvím“ (Segal, 2017: 51). Prvním způsobem, jak toho docílit, má být symbolické chápání mýtu, které vede k odstranění rozporu mezi mýtem a vědou. „Druhá taktika spočívala v pozvednutí zdánlivě sekulárních fenoménů na náboženské“ (Segal, 2017: 51); příběhy a osobnosti ze současnosti tak dostávají mytický status, přičemž tento status není starověkým vyprávěním odepnut. Segal uvádí ještě třetí strategii, ve které dochází k nahrazení náboženských mýtů sekulárními a mýtus je tedy od náboženství oddělen.

V kapitole „Mýtus a rituál“ Segal shrnuje základy toho, co sám nazývá mytoritualistickými teoriemi (Segal, 2017: 65). Zatímco skotský biblista a arabista William Robertson Smith, v jehož díle je poprvé vztah mýtu a rituálu teoretizován, upozornil, že oproti moderním náboženstvím v náboženstvích starověkých zastává rituál primární roli a je zároveň předpokladem pro mýtus s ním související, E. B. Tylor byl názoru, že mýtus je na rituálu zcela nezávislým vysvětlením přírodního světa. Pro oba autory se pak jak mýtus, tak rituál vztahuje ke starověkým náboženstvím, respektive primitivním formám náboženství, a v jeho moderních formách již nemá místo. Další vlivnou mytoritualistickou teorií předkládá skotský badatel J. G. Frazer v díle *Zlatá ratolest* – rozděluje vývojová stadia kultury na magii, náboženství a vědu. Dle Frazera působí mýtus společně s rituálem pouze v přechodovém stádiu mezi náboženstvím a vědou, a právě na toto stádium se ve své knize převážně soustředí. Jane Harrison a S. H. Hooke v mnohém rozvíjí teorii J. G. Frazera. Následují dvě kratičké podkapitoly, ve kterých se Segal zabývá aplikacemi mytoritualistické teorie. U Reného Girarda navazuje (mýtus na rituál, „ale jeho smyslem je rituál ospravedlnit, a nikoliv vysvětlit“ (Segal, 2017: 77). Walter Burkert pak upozornil, že mýtus a rituál původně působily nezávisle, čímž měl oslabit stávající dogma o jejich neoddělitelnosti.

Vztah mýtu a literatury si v Segalově knize vysloužil celou jednu kapitolu. Mýty antické, tedy pohanské, a mýty biblické se staly nejen zdrojem mnoha literárních a dalších typů uměleckých děl, ale také inspirací moderních teoretiků. V podkapitolách nazvaných „Mýtická témata“, „Vznik literatury z mýtu“, „Mýtus jako dějová zápletka“ a „Mýtická schémata“ se věnuje tématu mýtu v dílech autorů jako je Freud či Jung, J. G. Frazer, Lionell Trilling, Jane Harrison, Northrop Frye, Kenneth Burke, Johann Georg Hahn, Vladimir Propp, Otto Rank, Joseph Campbell či Lord Raglan.

Pojetí mýtu v teoriích významných psychologů se Segal věnuje v následující kapitole „Mýtus a psychologie“. Teoretizování mýtu zastává v klasických dílech moderních psychologů významnou pozici. V této kapitole Segal na prostoru dvaceti stran osvětluje různé využití mýtu v dílech Sigmunda Freuda, pro něhož se stal

ústřední mýtus o Oidipovi, Otto Ranka, Jacoba Arlowa, Bruno Bettelheima a Alana Dundese, kteří kriticky navazují na freudiánskou psychoanalýzu, a C. G. Junga, jehož práce ovlivnila také známého amerického religionistu Josepha J. Campbella.

Podrobnějšímu pojetí mýtu v dílech Claude Lévi-Strausse, Vladimira Proppa, George Dumézila a Marcela Detienneho se Segal zabývá v kapitole nazvané „Mýtus a struktura“. Lévi-Straussův strukturalistický přístup k mýtu se zaměřuje na dvojice protikladů přítomné jak v myšlení člověka, tak ve vnějším světě, a tím se odlišuje od „interpretací ‚narativních‘, tedy takových, které lpějí na dějové zápletce mýtu. A takové jsou všechny ostatní teorie“ (Segal, 2017: 119). V dalším kroku se pak Segal věnuje výkladu rozdílných pojetí strukturalismu, respektive hledání univerzálních struktur v mýtu, u zbylých autorů.

Poslední kapitolou knihy je „Mýtus a politické uspořádání“. Někteří pojetí mýtu mu politickou povahu nepřisuzují. Spíše než jako výpověď o společenském uspořádání se zaměřují na to, jakým způsobem má mýtus zachytit vnitřní svět člověka, jeho myšlení a emoce, nebo naopak svět přírody. Větší pozornost Segala si v této kapitole vysloužil Bronislaw Malinowski, Georges Sorel, Ernst Cassirer, Georges Dumézil a René Girard. V této a předchozích dvou kapitolách se na rozdíl od předchozích věnuje také aplikaci vybraných teorií na mýtus o Adónidovi.

V závěru pak shrnuje základní pozorování: „Teorie mýtu, které vznikly v devatenáctém století a jejichž typickými představiteli jsou Tylor s Frazerem, předpokládaly, že mýtus se týká výhradně světa přírody. Měly za to, že mýtus je součástí náboženství, které bylo pokládáno za primitivní protějšek vědy, a ta pak byla vnímána téměř výlučně jako moderní jev. Ve dvacátém století byly Tylorovy a Frazerovy teorie odmítnuty právě proto, že mýtus stavěly proti vědě, čímž znemožňovaly tradiční mýty; dále proto, že mýtus řadily pod náboženství, čímž vylučovaly mýty sekulární; že za téma mýtu pokládaly svět přírody; že mýtu přisuzovaly výkladovou funkci a že mýtus pokládaly za nepravdivý“ (Segal, 2017: 139). Moderní věda se dle Segala až do nástupu postmoderny snažila o redefinování mýtu a jeho zachování i přes nadřazenost vědeckého výkladu světa. Závěr knihy druhého vydání je dále doplněn o představení mýtu o Gaie, tedy planetě Zemi jakožto samoregulačního systému. Autory tohoto mýtu jsou James Hutton a zejména současný anglický badatel James Lovelock. Segal si skrze mýtus o Gaie odpovídá na otázku, zdali je možné mýtus vrátit do světa přírody bez toho, abychom odvrhli vědu. Role mýtu o Gaie v současné vědě by si jistě zasluhovala více prostoru a pozornosti, než mu v závěru bylo dopřáno, a to také proto, že se jím inspirovali také další významní současní badatelé, například Bruno Latour.

Robert A. Segal je uznávaným odborníkem v oblasti teorií náboženství obecně a mýtu speciálně a nezapomenutelně zábavným přednášejícím, který se do České republiky rád vrací, a doufejme, že ještě dlouho bude. *Stručný úvod do teorie mýtu* by jistě neměl chybět v žádné religionistické knihovničce a jeho české vydání je příjemnou a estetickou alternativou původní anglické verze.